

Stockholm 2022-02-28

Havs- och vattenmyndigheten

Remissvar gällande vägledningar för kraftigt modifierade vatten (KMV) och annat sätt

Sveriges Hembygdsförbunds (SHF) ändamål är att vårda och synliggöra hembygdens kultur och miljö så att de blir en naturlig grund för ett gott liv. Sveriges Hembygdsförbund företräder hela hembygdsrörelsen som utgör landets största kulturmiljöorganisation. Som ett viktigt led i vår verksamhet har vi tagit fram ett program för ”Hållbara landskap”. Programmet tar fasta på fyra av Sveriges miljökvalitetsmål och är vårt bidrag till arbetet med miljömålen. Då det gäller målet ”*Levande sjö- och vattenlandskap*” ser vi att bristen på helhetssyn om vattenlandskapets olika värden lett till negativa förändringar som på olika sätt kan utgöra hot mot kulturmiljöer och dess betydelse för människors livsmiljö.

SHF anser att det är av yttersta vikt att kulturhistoriskt värdefulla miljöer klassas som *kraftigt modifierade vatten* (KMV). De kulturmiljöer som SHF syftar på är de facto alla de påverkansfaktorer som uppges i 4 kap 3 § Vattenförvaltningsförordningen (VFF) eftersom de tillkommit genom mänsklig verksamhet och ingår i det kulturlandskap som SHF värnar om. Det gäller alltså kulturmiljöer och biologiska värden som tillkommit genom mänskligt brukande i skogs- jordbruks- och vattenlandskap samt i bebyggda miljöer. SHF värnar dessa värden så att de kan bevaras för framtida generationer så att de finns kvar och kan berätta om tidiga generationers värv.

SHF anser att eftersom det i vägledningen står att KMV inte ska vara något undantag bör det heller inte göras en vägledning som i praktiken gör det svårt att få en ytvattenförekost klassad som KMV. SHF är inte enig om att utformningen av de krav som ställs för att miljöer ska kunna hamna i denna kategori (s. 6 i KMV remiss). Endast det första och tredje kraven är rimliga och relevanta. Men eftersom kraven finns med i ändringen av VFF från 2018 är det de kraven vi som remissinstans har att förhålla oss till. Det andra kravet lyder ”det av tekniska skäl eller på grund av orimliga kostnader inte är möjligt att uppfylla syftet med verksamheten eller åtgärden på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön”. SHF anser å det bestämdaste att beskrivningen av det kravet i remissen måste problematiseras. Vägledningen behöver utformas så att den tar hänsyn till ägarperspektivet och de allmänna intressena, som i miljöbalken beskrivs som sådan användning som från allmän synpunkt medför en långsiktigt god hushållning.

Tolkningen av *annat sätt* vid bedömning av ”om nyttan som en samhällsnyttig verksamhet fyller kan uppnås på”

För det första vill SHF framföra att vad som är *väsentligt bättre för miljön* beror på vilket perspektiv man har. Ur myndighetens perspektiv kan man från remissen utläsa att det är de biologiska värdena i vattenmiljön. Det finns dock många sätt att se på miljön, t ex finns de kulturhistoriska kulturmiljövärdena, rekreationsvärdena och de sociala värdena. Begreppet *väsentligt bättre för miljön* bör därför definieras eller bytas ut, så att det inte går att missförstås eller tolkas på olika sätt. Ur SHF:s kulturmiljöperspektiv är utrivning av en damm och flytt av en kvarn eller kraftverk till en annan plats inte *väsentligt bättre för miljön*, eftersom det minskar de kulturhistoriska värdena på platsen, anläggningen förlorar sin kontext och den lokala historien urholkas när kulturmiljön förstörs eller raderas.

SHF undrar hur myndigheten tänker gällande ägarfrågan för vattenkraftägare om kraftverken ska flyttas till annan plats, ska staten expropriera mark från någon annan markägare för att erbjuda ny plats? Vidare ställer vi oss också frågan hur handläggarna ska kunna mäta den procentuella förbättringen i ytvattenförekomsten före beslutet tas om ersättning till verksamhetsutövaren? När det är tänkt att ytvattenförekomsten ska mätas och med vilka parametrar framgår inte heller. En högst väsentlig fråga är även hur man kan jämföra vattenverksamhet med faunans livsmiljöer, det verkar som en omöjlighet eftersom det är så vitt skilda saker. Att det ska stå vattenmyndigheten fritt att välja hur ytvattenförekomsten sedan uppnår god ekologisk status (GES) befarar SHF kommer resultera i än fler dåliga exempel på miljöförstöringar i perspektivet kulturmiljö, rekreation och de sociala värdena kopplade till de miljöerna.

SHF ställer sig också frågan hur mycket mark som ytterligare ska tas i anspråk för vindkraftverken när myndigheten föreslår att vindkraft ska ha företräde som förnyelsebar energikälla framför vattenkraftens. Vidare hur mycket annan miljö som därmed kommer förstöras genom att vägar anläggs och resurser för själva tillverkning av vindkraftverken som tas i anspråk samt landskapsbilder förändras för att vattnets ekologiska värden ska sättas främst? Det är sådana frågor som SHF anser bör besvaras utifrån ett hållbarhetsperspektiv,

Att överlåta produktionen från mindre till större kraftverk skulle köra över företagare i större delar av södra Sverige samt resultera i en ojämn och i kristider riskabel fördelning av energiframställning i Sveriges avlånga land. Hur mycket av miljön förstördes inte i norra delen av landet när de stora kraftverken anlades där, ska vi nu göra samma sak i södra delen av landet? Likaså undrar vi vilken miljöpåverkan återregleringsmagasin kommer få för miljön i stort?

Gällande de förslag som ges till översvämningsdrabbade fastigheter undrar SHF också om staten kommer erbjuda annan mark eller ersättning till flytt av byggnader. SHF anser det vara högst anmärkningsvärt att i en mening föreslå återställande av kanaliserade vattendrag och i nästa mening ge ett alternativt att komplettera genom att placera en parallellt markavvattande kanal.

Förslagen som läggs fram som exempel på ”potentiella andra sätt som kan övervägas för olika typer av samhällsnyttiga verksamheter” är generellt åtgärder som är helt realistiska och tar inte hänsyn till några andra värden än utifrån vattenperspektivet. T ex det exemplet som uppges gällande ”annan verksamhet av väsentligt intresse ur allmän synpunkt” där förslaget är att ”Skydda urban miljö genom att flytta byggnader, vägar och andra artificiella strukturer inom ytvattenförekomstens närområde och återställa till naturliga förhållanden”. SHF anser att det är helt förnuftsstridigt att man inom vattenförvaltningen ska köra över alla andra miljövärden som det står i miljöbalken att de ska skyddas och vårdas, och som orsak till detta uppges att ”förbättra den ekologiska statusen eller potentialen” och kalla det för ”Annat sätt som kan vara väsentligt bättre för miljön”.

Tolkningen av bedömning av om annat sätt är rimligt av *tekniska skäl*

SHF anser att det vid bedömningen av ”den samhällsnyttiga verksamhetens nytta av *tekniska skäl* inte är rimlig att uppnå på annat sätt” kan uppfattas att man låter ett praktiskt genomförande avgöra om sociala, kulturhistoriska och rekreationsrelaterade värden ska ignoreras eller raderas. Vi har trots allt kommit mycket längre i den tekniska utvecklingen idag än då verksamheten kom till. SHF finner det ytterst märkligt att det rörande tekniska skäl inte skulle vara ”meningsfullt att bedöma vare sig kostnader eller om det är väsentligt bättre för miljön” när förslagen om *annat sätt* kommer innebära oerhörda kostnader för samhället i stort.

Vid anläggandet av de stora kraftverken i norr under 1900-talet lades stora marker under vatten, därmed dränktes hela kulturlandskap och dess historia blev oläsbar. De kulturlandskapen kunde dock vara den typen av landskap som inte innehåller en så stor koncentration av olika sorter kulturmiljöer eller kulturmiljöer med så lång kontinuitet som förekommer i södra delarna av Sverige.

Av de skälen anser SHF att det är väsentligt att man vid tolkningen om det är rimligt av tekniska skäl är viktigt att göra avvägningar mellan bevarandet av kulturmiljövärdena och naturvärden på land kontra biologiska och ekologiska värden i vattenmiljöer. Så att vägledningen inte bidrar till en snedfördelning mellan de större och mindre kraftverksägarna samt norra och södra delarna av Sverige.

Tolkningen av bedömning av om nyttan kan uppnås på annat sätt utan *orimliga kostnader*

Bedömning av om nyttan kan uppnås på annat sätt utan orimliga kostnader är ett begrepp som är töjbart, eftersom det kan innebära olika för olika sorts ägare, dvs beroende på vilka resurser de har. Gällande de större vattenkraftverken i norr ägs de inte av enskilda. Och för enskilda ägare eller firmor kan orimliga kostnader vara betydligt högre än för större bolag och staten.

För att kunna räkna ut kostnaderna bör en vägledning enbart för en sådan modell tas fram, där olika intressenter kan yttra sig i remisskedet för denna. Möjligen kan man i en sådan modell låta en parameter vara omsättningen i företaget och att uppge kostnader utifrån ett visst antal prisbasbelopp. I sammanhanget bör man även vara medveten om att inte många har forskat på hur man kan beräkna värdet i monetära termer när det gäller humanistiska värden i miljön, såsom de som är kopplade till kulturmiljö, sociala och rekreation, varför det behöver framgå hur avvägningen ska göras för dessa värden.

För Sveriges hembygdsförbund

Jan Nordwall
Generalsekreterare

Helena Rosenberg
Kulturmiljöstrateg